

DEBRECEN ÉS AZ ALFÖLD

Debreceni költő éneke Bocskayról.

A régi magyar költészet érzékeny szeizmográfja a magyar politikai mozgalmaknak. Híven feltünteti azokat az eszméket, melyeket e korszak vezéregyéniségei képviseltek; kifejezője e kor vágyainak, törekvéseinek.

Micsoda örömmel üdvözlí ez a költészet egy-egy nagy ember fellépését, reményteljes sóvárgással megváltását várva tőle! Micsoda bánattal, sőt elkeseredéssel siratja el, ha meghalt, mielőtt a hozzáfűzött reményeket valóra váltotta volna! Például szolgálhatnak erre a Bocskai Istvánról szóló költemények. Csak a halálára írt sirató versek közül ennyit ismerünk, pedig bizonyára jórészüik megsemmisült:

1. *A felséges Bocskai Istvánnak meghalásáról.* (Kezdeté: Bátorság lelkemben felette nagy vagyon.)

2. *Az idvezült főséges Bocskai Istvánnak Magyar- és Erdélyország fejedelmének szomorú haláláról.* (Kezd.: Mély álomba merült...)

3. *Felséges Bocskai István fejedelem haláláról irattatott siránkozó versek.* Latinul. (Kezd.: Clari et potentes Pannoniae duces.) Szikszai Siderius Istvántól.

4. *A fejedelemnek megérettéről és annak büntetéséről való ének.* (Kezd.: Ha kérdi Isten, Kátai, te tőled.)

5. *Kátai Mihály epitaphiuma.* (Kezd.: Én Kátai Mihály, világnak nagy példa.) Az élő Bocskait magasztaló versek közül felemlítjük Szamosközi latin epigrammáját, ugyancsak tőle egy „*Euphemistichon*“ c. hosszabb latin verset arról, hogy Bocskainak legtöbb dolga pénteken sikerült. —

(Ezért a vers alcíme is: „Carmen de Veneris die.“) Ilyen egy hosszú históriás ének, mely Bocskai haditetteivel foglalkozik, de, sajnos, töredékesen maradt fent a zsélyi gróf Zichy-levéltárban: most várja a közrebocsátást. Ilyen végül egy *debreceni költő* magyar verse Bocskai diadalmas előnyomulásáról, melyet itt ezennel kiadunk.

A mű címe: MILITARIS CONGRATULATIO | Comitatus Bihariensis | Ad Illustrissimum Principem ET DOMINUM, Dn. | STEPHANUM BOTSKAI de Kis Maria, | Miseratione divina Principem Transylvaniae, | partium Regni Hungariae Dominum, & Siculorum | Comitum, &c. ob victoriam semel eidem divinitus concessum, & felicem reliquiarum rerum ob eodem divino consilio in liberationem totius Pannoniae susceptarum | successum. | IN GRATIAM EIUSDEM DOMINI Principis, Domini & Patroni sui gratiosissimi hungaricis rythmis celebrata & decantata, circa festum | Nativitatis Domini Salvatoris nostri Anno | ejusdem Millesimo Sexcentesimo | quarto. | per IOANNEM S. DEBRECINUM, Requisiteorem Capituli Varadiensis. (Három kocsános mákk-vignetta.) | DEBRECINI, | Excudebat Paulus Rhoeda Lipsiensis, | Anno 1605. (Az egész cím keretbe foglalva.) 4°, 4 számozatlan levél, melyek közül az utolsó hátlapja üres.

A címlap hátsó oldalán van szerző latin verses ajánlása, kurzív szedéssel: *VERSUS DEDICATORII* | ad eundem D. Principem. |

BOTSKAIDES Heros, antiquae gloria stirpis,

Extra spem, nostri SPES animosa, soli:

Postquam coeperunt bellaces Teutones HUNNOS

Perdere, & in nostram Templam sacrare necem.

Quod solus nostram miseratus es ipse ruinam,

Te merito jam nunc HUNGARUS omnis amat.

Scilicet haec virtus est laus magna RUDOLPHI,

Sic sibi subjectum dilacerare gregem?

Viderat ista Deus, Deus idem riserat ista,

Ridet is ex alto, prava statuta, polo.

Teque Mosen nostrum vocat, & nil tale timentes

TEUTONAS, HUNGARIDUM pauca per arma fugat.

Macte animis HEROS, noster COMITATUS amat te :
 PANNONIAE potius te STATUS omnīs amat.
 Et tua jam dudum (quibus indulgebit APOLLO)
 Quisque pius fates, acta referre cupit.
 Non equidem invideo, scribant meliora Poëtae,
 Nos humili parvas lintre secamus aquas.
 Cumque nec aera tibi, nec munera mittere possim,
 (Sic nihil ad CROESI contulit IRUS opes.)
 Hosce tamen rythmos tibi consecrare pusillos
 Nunc placuit, quos si te peramasse sciam.
 Tale tuo post hac conscribam carmen honorī,
 Quale sciam nimium te meruisse, Vale.

Ezután következik két hasábosan maga az üdvözlővers, mely Balassastrófában van írva. Nyomtatványunk *unikum* s a *Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában RM Ir. Qu. 171. sz.* alatt őriztetik. Sajnos, ez az egyetlen példány is erősen meg van rongálva. Az egész 30 versszakból állhatott s hiányzik a 30-ikből hét sor, a 17. versszakból 6 sor, a 18. egészen, a 19-ből a 3 első, 20-ból 3 utolsó, 21 egészen s a 22-ből az 5 első sor. (Szabó K.: Régi M. Könyvt. I. k. 397. sz.)

Érdekes dolog, hogy ezeket a hiányokat mind ki tudjuk egészíteni. Az Abafi-féle Figyelő V. (1878.) kötetében (49—52. l.) „*Régi magyar költészet*” címmel Szilágyi István, az Isaparti remete, akit főként Aranyval való levelezéséből ismer az irodalomtörténet és mert ő volt az, aki Aranyt folyvást buzdítgatta és forrásokkal látta el, egy vers-töredéket között egy kis 8-rét verseskönyv mintegy 8—10 levélnyi töredékből, mely P. Szathmáry Károly tulajdona volt. Eredetileg a „Colophon után tett jegyzés szerint” 50 darabot foglalt magában (Sunt Carmina 50) s a colophonja szerint (Finis. Comaromij. Scribebat Johannes Somogyi Benedicto Polgar. Anno Domini 1608. 4 die Julij) XVII. századi másolat. Egyik darabjának (az elsőnek?) az utolsó strófája maradt meg s ebből természetesen Szilágyi nem tudta meghatározni a szerzője (...gi [így!] Máthé Deák) nevét s a műcímét. Ma már tudjuk, hogy ez a szerző Erdéli Máté s a más kódexben teljesen ránk maradt ének címét is ismerjük: „Az Szent JánosBaptistának feje vételéről való szép ének” (L. Régi m. költők tára VII. köt. 3—9. l.). Sőt nagy a gyanunk, hogy a „Sunt Carmina 50” is csak erre az egy énekre vonatkozik; t. i. gyakran előfordul, hogy az ének végén megmondja a másoló, hogy az

hány versszakból áll: az Erdélyi említett éneke pedig éppen 50 versszakból áll. A hiányos közlés miatt nem tudjuk ezt teljes biztossággal eldönteni, mert Szilágyi nem mondja meg, hogy hol, melyik vers után következik a colophon, sőt az énekek sorrendjére nézve is kétségekben hagy ilyen kifejezéseivel: „Az egyik (első?) darab.” A kódex-töredék másik darabja Nagybánkai Mátyás Hunyadi János éneke (Régi m. költ. tára IV. köt., 27—40. l.). A harmadik: egy *elül s végül csonka ének Bocskairól*. Ezt közli azután Szilágyi „*Ének Bocskai Istvánról*” címmel. Azt írja róla, hogy „lehet, hogy az eredeti vagy legalább egy másik másolata elkerülte az enyészetet s akkor irodalmunk gondos barátainak sikerülni fog e figyelmeztetésem után, fölfedezni s napvilágra hozni a még hiányzó részleteket; ami azért is kívánatos volna, mivel csak úgy lehetne kiigazítani azokat az érthetlenségeket, melyek benne a leíró Somogyi hibája folytán találtak”. Nem tudta tehát, hogy ennek van egy nyomtatott töredéke is, mely szépen kiegészíti az ő közleményét. Ma összevetés útján könnyen megállapíthatjuk, hogy az ő kézirati szövegéből elől a címen és ajánlóversen kívül négy versszak hiányzik („Dobunkat pöndítvén” szavakkal kezdődik) s végül a 25. versszak utolsó sorától kezdve (bezárólag) szintén nincs meg. De megvan — mint fentebb említettük — a nyomtatványban, a hét utolsó soron kívül; azonban az e strófából megmaradt két sorból következtethetjük, hogy ez megegyezett a szintén így kezdődő 5. versszakkal, e versszak tehát refrain-szerűleg zárta be az egész költeményt.

A töredék közlése után Szilágyi még annak iratási idejét is meg akarja határozni e szavakkal: „Az ének írására világosan a Pecz János felett

Álmosdnál nyert *diadal* (1604 okt. 15.) szolgáltatott alkalmat s talán annak évfordulati emlékére készült. Erre látszik mutatni az, hogy Bocskairól már úgy van emlékezet, mint *fejedelemről*; amihez vehetni azt is, hogy az író *méltóságos tiszt-et, coroná-t, király-t* említ. Hogy ezekről — folytatja tovább — 1605 április 20-ika *előtt* szó sem lehet: eléggé bizonyítja az, hogy Bocskai István *ekkor* választatott fejedelemmé a szerencsi országgyűlésen. "Nyomatványunkat ismerve, nincs szükségünk e következtetésre, mivel a (Szilágyitól nem ismert) címlapon világosan megmondja a szerző, hogy 1604-ben Karácsony körül írta énekét. Mivel azonban 1605-ben adta azt ki, nem lehetetlen, hogy a Szilágyitól felsorolt kifejezéseket nyomatatás előtt még belejavította.

A Szilágyitól érthetetlennek tartott vagy „nem értelmezhető” kifejezések, melyeket ezért megkülönböztetve ritkított betűkkel szedettet: *Selymöt mi magunknak l daszt kolzot mondnak*; kinek *artasz igen*; *Kulus Viz mentében* a nyomtatott szöveg alapján részben csakugyan másolási hibáknak bizonyulnak; ami nem az, az meg könnyen megmagyarázható. (Lásd a szöveg alatti jegyzetünket.)

Ha Szilágyi részletesebben ismeri a Bocskai-irodalmat, akkor már ő rájöhetett volna arra, hogy itt *Debreceni S. János* olyan verséről van szó, melyet Toldy is ismert (habár ki nem adott) és így említ fel: „Az alkalmi költészet, mely leginkább hadi tetteket *órákban* dicsőített, csak egy pár maradványt hagyott, amilyen ... *Debreceni Jánosé* Bocskai Istvánhoz 1605 ... imez még a népies hangú költészethez tartozik s *nincs élénkség, sőt tűz nélkül*”. (A magy. költ. tört. 2. kiadás. Pest, 1867. 194. l.). Sőt Toldy Debreceni Jánosnak még egy más költeményét is ismeri a Lipcsei-kódexből, melyet ez Várad pusztulásakor (1598) szerzett.

Hogy Debreceni minden ismert költeménye együtt legyen, érdemesnek tartjuk a Bocskairól szóló költemény után ezt is lenyomatni, éspedig e folyóirat céljának megfelelően mai helyesírással, de a nyelvi sajátágok feltüntetésével. (V. ö. Ir. Közl. 1916. 326. l.)

Szerzőről nem sokat tudunk mondani. A Bocskai-költemény címlapján

Joannes S. Debrecinus-nak írja nevét s a váradi káptalan requisitorának vagy levéltárosának nevezi magát. A másik költeménynek, melyet az utolsó versszak szerint Hunyad városában (15)98 esztendőben karácson hónap tizedik napjában szerzett, — versfejeiből ez jó ki: JOANES SMIGMATOPEVS DEBRECINVS FACIEBAT. Smegmatopoeus = Szappanos, Szappangyártó. Úgy látszik tehát, hogy *Szappanos* volt költőnk családneve, melyet a kor szokása szerint görögös alakjában használt. A *Debrecinus* jelző pedig születési helyét jelölhette s így a debreceni költők közé sorozandó. Sőt, mint már Toldy megállapította, nemcsak a számot szaporítja.

I.

Nótája: *Mely csalárd. megrepedezett &c.*

1.

Az szép szabadságra,
Magyarság javára
Törekedő jó urunk;
Úri dicsőségből,
Mint Krisztus menyégből,
Alászállott gyámolunk,
Szolgai ruhában,
Katona formában
Hallgasd meg azmit irunk.

2.

Azkinék örvendünk,
Most annak éneklünk
Vitézlő öltözetben;
Sisakban, fegyverben,
Lovakon nyergekben,
Sátor alatt mezőkben;
Jóllehet sok kárban,
De azért vigságban
Magyarok örömében.

3.

Ha nyelvem száz volna,
Hogyha szóm víz volna,
Ha mint Kőrös úgy volna:
Szívemnek titkait,
Magyarok örömét
Megírnám bölcs formára:
Jaj szegény magyarok,
Immár vigadnotok
Egyszer ideje volna.

4.

Sok ideje immár,
Hogy szívünk várton vár
Isteni segítséget;
Elfordult volt túlnk
Mert van volt bününk,

Szívünk azért rettegett :
Lám nem haragszik volt,
Csak mint atya sujt volt
S immár megkegyelmezett.

5.

Dobunkat perdítvén,
Trombitát zendítvén
Jezust, Jezust kiáltunk ;
Gyakran könyörögjünk,
Vitéz módon éljünk,
Országvesztőket rontsunk :
Szegény szép hazánkért,
Magyar koronánkért
Ideje vagdalkoznunk.

6.

Mit tehet az esső,
Hó, víz, szeles fölhő,
Hol vadnak most az Musák ?
Tavaszi szép táncsal,
Örvendező szóval
Nem zengenek az Nymphák :
Lám táborban vadnak,
Lám egy szív(v)el laknak
Az jó Hajdu Katonák.

7.

Ó szegény katonák,
Szeret már az ország,
Semmit ne bánkódjatok :
Igyünk igaz vagyon,
Istenünk jó vagyon,
Meg nem csalatkozhattok :
Szeme fényét szurják
Haragját már lássák,
Hogy lesz diadalmotok.

8.

Az Ecclesiáért,
Igaz tudományért
Ű maga föláll talpra :
Mikor zászlótokkal,
Dobbal, trombitákkal
Mentek az kemény harcra :
Adván bátorságot,
Nálatok az kardot
Forgatja csak ű maga.

9.

Ha jövődőt tudunk,
Ha igazat szólunk,
Ott leszen az ujjulás :
Szomszédászegőktől,
Országunk vesztőnktől
Magyari szabadulás :
Az mennyei Űr is,
Igy akarja ű is,
Hogy legyen az megváltás.

10.

Nyomoruságinkat,
Szánta nyavalyánkat,
Gyalázatos voltunkat :
Engedelem alatt,
Hűség bűne alatt
Hogy látta rabságinkat :
Kegyetlen Urunknak,
Vérszopó hohérnak,
Keze alatt kinunkat.

11.

Sokszor óhajtottunk,
Kesergettünk, sirtunk
Ez méltatlan dolgokon :
Mi oka Ur Isten ?
Lelkünk mely büntelen
S mely kemény szivek vagyon :
Hiveknek kiállnak,
Másfelől pusztitnak,
Vágnak, ölnek, szabadon.

12.

Az Magyar Koronát,
Világ kívánságát,
Lábok alá tapodják :
Selyimet magunkat
Dasztikorozot mondnak ;¹
Személyünket utálják :
Sem hűségünk nem kell,
Barátságunk sem kell,
Halálunkat kívánják.

13.

Mostoha Rudolphus,
Sátán miatt vagy bus,
De megver az Jehova :
Az hiveket űzöd,
Az Krisztust üldözöd,
De horgot vet orrodba :
Szegény keresztyének,
Meg ne rettenjeteK
Az Isten causájában.

¹ A. m. „Schelm“-nek neveznek „Dass dich Gott...“ káromkodás közben. A P. Szathmáry-féle kódexben „Selymet mi magunknak, Dasztikortot mondnak“ találunk ; a M. Nyelvtört. Sz. I. 485. k. innen ismeri s „Dasztikóc“ alakban írja ki, s szerinte hapaxlegomenon, noha Heltai „Halo“-ja (1570) 71. l. is ismeri : „És nem csak argumentumokkal, hanem végre Das dich Gottszal is kezde a Barátok és papokhoz.“ (M. Ny.-őr XLV. 445. l.) Horgor A. kollégám szömutatója alapján könnyűszerrel meg lehetett állapítani, hogy e szó magyarzatával már többen foglalkoztak. (M. Nyelvőr XXI. 321., XLIV. 445., XLV., XLVI. 128. l.) Ez ntőbbi idézete szeint a francia (d)asticot (a. m. németül beszélni és házsártoskodni, ingerelni) is ebből származik. Érdekes egy példája, ahol d'asticot és Schelm szintén együtt fordul elő, mint itt a magyarban : „Les lanskenet s'acharnent sur eux en criant d'asticot : Schelme...“ A magyarban „Hogy az Isten verje meg“, „Hogy az Isten akárhová tegye“ kifejezés felel meg neki.

14.

Maga megalázott,
Szíve szomorodott
Te keresztyén Gedeon :
Hogy szemünk ily vak volt,
Hogy nyakunk kemény volt,
Ne haragudjál azon :
Fejünk megalázva,
De hűséggel rakva ? (így)
Már te kezdedben vagyón.

15.

Tudjuk, nem vétkezél
Minket keserültél,
Halálotat nem szánván :
Uri dicsőségéből
Kazdag fényességéből
Egy ideig leszállván.
Hálaadók leszünk
Nagyobbra emelünk,
Koronánkat meghozván.

16.

De mi mit emelünk ?
Magunkkal sem birunk,
Fölemelt az Jehova :
Tegyen örökkössé,
Hosszú életűvé,
Ország vidámságára :
Örvendező orcánk,
Sokáig szép hazánk
Nézhessen királyára.

17.

Nem kell irigykedni,
Farkasszemmel nézni
Senkinek ez dologra :²
(Bihar vármegyéből
Hogy te ez kis helyből
Származtál oltalmunkra :
Christus is jászolból
és kis Nazaretből
jött világ váltáságára.

18.

Igy szokott ez lenni,
Ezt szokta mívelni
Az mennyeknek szent ura ;
Az kisedé szíveket,
Vezérelvén őket,
Viszi derék dologra :
Moises és Áron
Josue, Gedeon
példája ezt mutatja.

² A zárójelbe tett versszakok a kódexből pótolva.

19.

Hogyha hallgathatunk,
Hogyha nem gondolunk
Nemzetünk inségével :
Búja kinek leszen,
Kinek ártaszas igen³
Méltóságos tiszteddel ?
Az Ur annak adja,
Azkinek akarja
Nem gondol ő senkivel.)

20.

Nem bánkódik Várad,
Noha kénja árad,
Ezen a diadalmon :
Karótól fejünket,
Kéntül életünket
Mert megmentéd ez napon.
Petz (Jánosnak hadát,
Luciper táborát
Hogy megrontád ez napon.

21.

Az sok szent szerzettel
Husvesztő Péntekkel
Siet vala mi reánk ;
Misefaragókat
Nyirett Jesuitokat
Hoz vala hogy tartanánk ;
Noha viasz nélkül
Délben gyertya nélkül
Jól látott Ecclesiánk.

22.

Az Ur te általad
Izene, mint sorvad
Ily méltatlan dologban ;
Az szent solo(s)mákat,
Pilissös papokat
Küldje haza Romában,
Ott maga örömben
Kutus viz mentében
Lakjék veszteg sakjában.

23.

Hát mit óhajtanak,
Avagy miért sírnak
Megszabadulásunkon ;
Ha hazánk elromlott,
Éltünkben megtartott
Az mennyei oltalom ;
Az Ecclesiához,
Nem az külső jókhoz,
Köttetünk ez világon.)

³ A kéziratban : *artaszas* .

24.

Dob, trombitazengést,
Álgyú-, puskalövést,
Mindent el kell szenvednünk :
Dióbélt kívánván,
Tudjuk azt mi nyilván,
Az héjat meg kell törnünk :
Ha mind aluszunk is,
Békével lakunk is,
Nem mind örökké élünk.

25.

Vitéz atyáinknak,
Serény magyaroknak,
Nyomdokokat kövessük :
Kit ők nyertek vérrel,
Mi is azon vérrel
Megtartsuk és őrizzük :
Ha Német határát
Oltalmaztuk, gondját
Magunknak is viseljük.

26.

Nem szólnánk reájok,
Tudjátok Magyarok,
Ha igazak volnának :
Urakról Urakra,
Menvén mindnyájunkra,
Jobb-e, hogy róton rónak ?
Kolozsvár nagy kénja,
Erdély pusztasága
Példa az mindnyájunknak.

27.

Ha megfogyatkozunk,
Hogyha nem adhatunk,
Mindgyarást megnyakaznak :

Ha vitézek vagyunk,
Ugy is félnek tőlünk,
Árulóknak kiáltnak :
Patkószeget vernek,
Fejünkben szegeznek
S ez világból kiirtnak.

28.

Méltó hát vigyáznunk,
Méltó könyörögnünk
Az új fejedelmünkért :
Maradék hazánknek
Szép Ecclesiánknek
Adatott Gedeonért :
Tegye szerencséssé,
Hosszú életűvé
Isten az sok árvákért.

29.

Keserves nemzetünk,
Szomorodott szívünk
Egyszer hadd vidámuljon :
Rabságából testünk,
Siralomból lelkünk
Immár hadd szabaduljon :
Ezeknek fejében,
Boldog reménységben
Minden ember induljon.

30.

Dobunkat perditvén
Trombitát zendítvén⁴
(Jézust, Jézust kiáltunk,
Gyakran könyörögnünk,
Vitéz módon éljünk,
Országvesztőket rontunk :
Szegény szép hazánkért
Magyar Koronánkért
Ideje vagdalkoznunk.)

II.

Cantio optima ad No(tam) Paradi(csomnak kegyes szép hajléka).

Jaj szép hazámnak ékes⁵ palotája,
Magyarországnak királi városa,
Hova pusztula Krisztus szent egyháza.
Oly ha megérted Istennek ostorát,
Megívád neki haragos poharát,
Addig nem tudád félni ő jobb karját.
Árva vagy immár, noha te szép valál,
Magyarországnak tüköre te valál,
Tudod mely nagysok szegént te táplálál !
Nem lón ezekért érdemed Istentől,
Sőt téged föllyebb vere mindeneknél ;
Hála őneki, hogy mind el nem veszél.
Estve és reggel azon gondolkodtam,

⁴ Eddig a nyomtatvány ; az utolsó versszak kiegészítése csak azon valószínűségen alapul, hogy ez refrainszerűleg az 5. versszakot ismétli.

⁵ Tollhiba : haraimnak ; ékes, javítva édesből.

Hogy te megmaradj, sírván fohászkodtam
És az Uristent csak azon untattam.

Sírván magamban az te romlásodon,
Várad vidékje, te pusztulásodon,
Ez helyett Isten néked sok jót adjon.

Sok nyomoruság téged környüllfoga,
Számptalan sok nép ellened támada,
A sok ellenség ugyan elburéta.

Marhád és kéncsed, drága szép jószágod,
Elraboltaték minden tartományod,
Földre rontaték erős alkotmányod.

Igen elronták, égeték, pusztíták,
Szép városodat tűzzel elhányaták,
Az szegény népet mind fegyverre hányák.

Gyakorta való helyeken, utcákon,
Gyakor holttestet találsz az utcákon :
Szíved meghasad az iszonyúságon.

Megkeserednek anyák gyermekekön,
Az gyermekeknek iszonyu halálán,
Kik az útfélen szélyel vagynak hányva.

Az vadak eszik azoknak testeket,
Isten menyekzót szerzött az vadaknak,
Azokkal együtt mind a madaraknak.

Tűzzel és vassal nyomorult országunk,
Elpusztították minden szép jószágunk,
Isten oltalmaz, hogy min(d) el ne ves(s)zünk.

Oltalmazója mi szegény hazánkknak,
Keserülője nem lón siralminknak,
Jóakaróink mind megutálának.

Pusztta telekké lőnek szép városink,
Elrontatának minden alkotmányink,
Szántóföldekké lőnek szép városink.

Elős fegyverre hányatánk mimagunk,
Mindenőt csak gyász marada közöttünk,
Csak keserűség immár mi dolgunk.

Vénök és ifjak mind megöletének,
Az gyenge szűzek szeplőben esének,
Az kis gyermekek fához veretének.

Sokat közülünk el is vín rabságra,
Az rút nemzetség ő tartományára,
Nagy röttenetes iszonyú rabságra.

Dúla, pusztíta, égete és rabla,
Sok gyermekeket, leányokat vive,
Földünkéből mindent el-kitakaréta.

Eszében juthat jó Magyarországnak
Harmadszor való rablása tatárnak,
Végpusztulása nyomorult hazánkknak.

Bizony Várad is ennek az ő ízit,
Talán megérzi örök(k)én erejét,
El nem felejtí röttenetösségét.

Rontson meg Isten tégedet is immár,
Fene nemzetség, átkozott, rút tatár,
Te hatalmadnak vessen⁶ véget immár.

Érccé lött szíved tegye lány viasszá,
Erős két karod gyöngé nádszálakká,
Hamar lovadot tekenyős békává.

Csuda volna az, ha meg nem büntetne,
Ily undokságot ha ő elszenyvedne,

⁶ Tollhiba : veszen.

Ha még tőled is számot ő nem venne.
 Igen megvere minket ő fiait,
 Ha titököt is Krisztus káromlóit,
 Nem büntetne meg Krisztus ellenségit.
 Nagy pusztasága anyaszentegyháznak,
 Kemény rabsága gyöngye fiainknak,
 Az Isten előtt tereád kiáltnak.
 Vörös tetőmi megholt nemzetünknek,
 Az Isten előtt sírván könyörögnek
 És te ellened ilyen szókot szólnak:
 Sírván kiáltunk, szánj meg immár minket,
 És hová hagyád el az te népedet,
 Az te egyetlen egy gilliceidet.
 Fordíts(d) orcádat az mi siralminkra,
 Téríts(d) haragod az undok pogányra,
 Viselj gondot már az te fiadra.
 Az drága földet, melyet adtál vala,
 Kiben népedet szállítottad vala,
 Melyet sokképpen megáldottál vala,
 Csalárdul tőlünk pogányok elvevék,
 Szép nemzetünket fegyverrel elveszték,
 Az te szent neved káromlásban ejték.
 Ivölt nagy szóval: Hol az ti Istentök?
 Az ti Istentök, azokiben bíztatok,
 Legyen immar most segítségül nektek.
 Ezeket látván, miért szenyveded el?
 Az undok népet miért nem vesztöd el?
 Az te népedet keserítöd ezzel.
 Barom élető, átkozott rút nemzet,
 Vár(j) csak, az Isten téged is megbüntet,
 El nem érted még büntető erejét.
 Akkoron éles beretva nyakadra,
 Cencér és békő kezedre, lábodra,
 Nagy keserűség száll maradékidra.
 Tudjad ezeket Hunyad városában
 Szörzék kilencven és nyolc esztendőben,
 Karácson hónap tizedik napjában.

(Szeged.)

Dézsi Lajos.

Tessedik Sámuel javaslatai a parasztság helyzetének javítására.

A magyar falu apostolának, Tessedik Sámuelnek, a debreceni kollégium egykori növendékének, majd szarvasi evangélikus lelkésznek, ki az Alföld gazdasági felvirágoztatását célzó tevékenységével, a maga nemében legelső gazdasági iskolájával nemcsak a hazai felsőbb körök, így II. József, hanem a külföld figyelmét is magára irányította és elismerését kívívta, egy, eddig teljesen ismeretlen, az 1784-ben megjelent, *Landmann* c. művét mind jelentőségében, mind terjedelmében felülmúló németnyelvű kéziratos munkája bukkant fel évekkal ezelőtt Szarvas

nagyközség irattárában.¹ A munka címe: *Vorschläge zur Verbesserung des Zustandes der Bauern in Ungarn*. Hangoztatva új falvak alapításának az ország érdekében való szükségességét, szól ennek módjáról, bőven tárgyalva e falvak szellemi és gazdasági felvirágoztatásának eszközeit. A borítéklapon Tessediknek következő sajátkezű feljegyzését találjuk: „A. 1814 d. 27. Mai als ich es das drittemal durchgelesen hatte.“ A mű befejezetlen volta mellett is Tessedik főművének tekinthető, nemcsak tartalmi jelentősége miatt, hanem 388 fóliót kitevő terjedelménél

¹ Kedves kötelességemnek teszek eleget, mikor e helyen is köszönetet mondok volt tanáromnak, Dr. Neumann Jenőnek, hogy figyelmeztet e munkára felhívta.